

ENGELS WERNER SOMBARILLE

Berliiniin

Lontoossa 11. maaliskuuta 1895

Arvoisa herra!

Vastaukseksi viime kuun 14. päivätyyn kirjeeseen kiitän kunnioittavasti Teitä ystävällisesti lähettämänne Marxia koskevan työnne johdosta; luin sen jo erittäin kiinnostuneena »Archiv»³⁵² julkaisusta, jonka minulle lähetti auliisti tohtori H. Braun, ja olin hyvilläni tavattuani vihdoin sellaista ymmärtämystä »Pääomaa» kohtaan saksalaisessakin yliopistossa. On itsestään selvää, etten voi hyväksyä täydellisesti Marxin katsomusten esittelyänne. Tämä koskee varsinkin arvo-käsitteen esitystä sivuilla 576—577. Mielestäni se on esitetty liian avarasti: olisin ensinnäkin rajoittanut sitä historiallisesti ja korostanut, että sillä on merkitystä yhteiskunnan sen taloudellisen kehitysasteen kannalta, jonka vallitessa vain on voitu ja voidaan puhua arvosta, niiden yhteiskuntamuotojen kannalta, joissa on olemassa *tavaravaihto* ja vastaavasti tavarantuotanto. Alkukantainen kommunismi ei tuntenut arvoa. Toiseksi määritelmä saattaisi loogisestikin olla nähdäkseni suppeampi. Tämä veisi meidät kuitenkin liian kauas. Olette silti pääpiirtein esittänyt asian oikein.

Sivulla 586 käännytte välittömästi minun puoleeni, ja minua nauratti se hupaisa tapa, jolla tartuitte kurkuuni. Saatte silti olla varma, etten ryhdy »väittämään päinvastaista». Ne loogiset siirtymät, joiden avulla Marx päätyy erillisissä kapitalistisissa yrityksissä tuotetuista erilaisista suureista $\frac{m}{c} = \frac{m}{c+v}$, yleiseen yhtäläiseen voiton suhdelukuun, ovat kerrassaan tuntemattomia erillisille kapitalisteille. Koska noilla siirtymillä on tietty historiallinen rinnakkaisiintymä eli tajun-

tamme ulkopuolella oleva tietty reaalisuus, ne saavat tuon reaalisuuden esimerkiksi siten, että sen lisäarvon erilliset yhdysosat, jonka kapitalisti A on tuottanut yleisen voiton suhdeluvun ylittäen ja vastaavasti kokonaislisäarvon osuutensa ylittäen, siirtyvät kapitalisti B:lle, jonka itsensä tuottama lisäarvo on normaliter* alhaisempi kuin hänen saamansa osingot. Mutta tämä prosessi tapahtuu objektiivisesti, esineissä, tiedottomasti, ja vasta nyt voimme päätellä, miten työstä on ollut saada oikea käsitys tästä prosessista. Jos voiton keskimääräisen suhdeluvun luominen kaipaasi erillisten kapitalistien *tietoista* yhteistoimintaa, jos erillinen kapitalisti *olisi tietoinen* siitä, että hän tuottaa lisäarvoa ja minkä verran ja että usein hän joutuu luovuttamaan osan lisäarvostaan, niin lisäarvon ja voiton välinen yhteys olisi jo alusta alkaen ollut melko selvä, ja siihen olisi varmasti viitannut jo Adam Smith ja ehkä vieläpä Pettykin.

Marxin näkökannalta koko historian kulku — kysymyksessä ovat merkkitapahtumat — on tähän saakka ollut tiedotonta, ts. nuo tapahtumat ja niiden myöhemmät seuraukset eivät ole riippuneet ihmisten tahdosta. Historiallisten tapahtumien osanottajat ovat joko toivoneet välittömästi jotakin muuta kuin se, mikä oli saavutettu, tai tuo saavutettu on aiheuttanut taaskin aivan muunlaisia, ennakolta arvaamattomia seuraamuksia. Talouselämästä puheen ollen: jokainen kapitalisti tavoittelee *suurempaa* voittoa. Porvarillinen kansantaloustiede on keksinyt, että tuloksena tuosta kunkin erillisen kapitalistin harjoittamasta *suuremman* voiton tavoittelusta on yleinen *yhtäläinen* voiton suhdeluku, likipitään *yhtä suuri* voiton taso kullekin. Enempää kapitalistit kuin porvarilliset taloustieteilijätäkään eivät kuitenkaan käsitä, että tuon tavoittelun todellisena tarkoituksena on kokonaislisäarvon prosentuaalisesti taseasuhtainen jakautuminen kokonaispääomaan nähden.

Miten tämä tasoittuminen tapahtuu todellisuudessa? Tämä on tavattoman mielenkiintoinen kysymys, josta Marxkaan ei puhu paljoa. Marxin koko maailmankäsi-

* — normaalisti. *Toim.*

tys [Auffassungsweise] ei kuitenkaan ole dogmi vaan menetelmä. Se antaa lähtökohdat tulevalle tutkimukselle ja menetelmän tuota tutkimusta *varten* eikä valmiita dogmeja. Tässä on siis tehtävä vielä jonkin verran työtä, jota Marx itse ei vienyt loppuun tässä ensimmäisessä hahmotelmassaan. Tästä on sanottu ennen kaikkea III:n osan I:n kirjan sivuilla 153—156*, nämä lausumat ovat tärkeitä myös esittämämme arvokäsitteen kannalta ja ne todistavat, että tuo käsite on tai on ollut paljon reaalisempi kuin Te väitätte sen olevan. Vaihdon alkuaikoina, jolloin tuotteet muuttuivat vähitellen tavaraksi, niitä vaihdettiin niiden *likipitäisen arvon mukaan*. Ainoana kriteerinä kahden esineen arvon määrällistä vertaamista varten oli niihin käytetty työ. Arvolla oli tuolloin siis *välitön reaallinen olemassaolo*. Vaihdoissa tämä arvon välitön toteutuminen on lakannut, kuten tiedämme, nyt sitä ei enää ole. Teille ei luullakseni olisi kovinkaan työlästä löytää ainakin yleispiirtein välirenkaat, jotka johtavat mainitusta välittömästä reaalisesta arvosta kapitalistisen tuotantomuodon arvoon; tämä viimeksi mainittu arvo piilee niin syvällä, että taloustieteilijämme voivat kaikessa rauhassa kiistää sen olemassaolon. Tämän prosessin todellinen historiallinen esittäminen, joka vaatisi tosin asian perinpohjaista tutkimista, mutta jonka tulokset palkitsisivat auliisti kaiken työn, olisi arvokkaana lisäyksenä »Pääomaan»³⁵³.

Lopuksi minun on vielä lausuttava kiitokseni Teille siitä hyvästä mielipiteestä, joka Teillä on minusta ja jonka perusteella oletatte, että pystyisin tekemään III osasta paremman kuin se on nykyisessä asussaan. En kuitenkaan ole tästä samaa mieltä kanssanne ja luulen täyttäneeni velvollisuuteni jättäessäni Marxin tekstin sanataarkasti Marxin itsensä muotoilemaan asuun, vaikkakin se saattaa vaatia lukijalta hieman suurempaa itsenäisen ajattelukykyä jännittämistä...

Valitut teokset
kolmessa osassa,
3. osa, s. 460—462

* Ks. *Karl Marx*, Pääoma, 3. osa, s. 179—181. *Toim.*

